

НАПРЯМ 1. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІЛОСОФСЬКИХ НАУК

Білецька В. В.
аспірант кафедри філософії

Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна

ВПЛИВ ВОЛЬФІАНСТВА НА ФІЛОСОФСЬКУ ДУМКУ В УКРАЇНІ ХVIII-XIX СТОЛІТТЯ У ПРАЦЯХ І. МІРЧУКА

У своїй праці «Християн Вольф та його школа в Україні» український слов'янознавець в еміграції І. Мірчук, наголошував на необхідності всебічного розгляду системи відомого німецького філософа і математика ХVIII століття Х. Вольфа. Створеній ним філософській системі, за словами українського дослідника, вдалося не лише замінити собою застарілі схоластичні філософські компендіуми, а й стати в подальшому основою для університетських філософських курсів аж до появи «критичної філософії» І. Канта. Зважаючи на відсутність досліджень, які б усебічно розкривали погляди Івана Мірчука на поширення вольф'янської філософської системи в Україні, дана проблема постає доволі актуальною на сучасному етапі.

Мета даної розвідки полягає в узагальненні поглядів І. Мірчука щодо впливу вольф'янства на розвиток академічної філософії в Україні ХVIII- ХІХ століття.

Досліджуючи вольф'янську філософську систему в контексті європейського Просвітництва, І. Мірчук дійшов висновку, що Х. Вольф, увійшов в історію німецької філософської думки як учень відомого філософа Г. Ляйбніца. У своїй діяльності філософ прагнув до всебічної класифікації та систематизації наукових знань. Усю сукупність наук за винятком математики він розділив на дві категорії: філософські (раціональні) та історичні (емпіричні). Перші, згідно спостережень Х. Вольфа прагнуть обґрунтувати природні явища, а другі лише підтверджують факти [2, с. 200].

З цим поділом наук Х. Вольфа, за словами І. Мірчука, була пов'язана ще одна класифікація, в основі якої лежала здатність душі розрізняти пізнання і волю. За нею, всі науки мислитель поділяв на теоретичні та практичні. До теоретичних наук Х. Вольф відносив онтологію, як загальну науку про буття, та три науки, що займаються дослідженням трьох видів буття: космологію, психологію та раціональну теологію. До практичних наук філософ відносив етику, політику та економіку [2, с. 201].

Розвідки І. Мірчука свідчать про те, що філософська доктрина Х. Вольфа мала на меті перетворити філософію на достовірну та прикладну науку, яка здатна раціонально обґрунтувати вже існуючі принципи та норми буття. Головне завдання Х. Вольфа український мислитель вбачав у «знімченні», тобто «передання німецькою мовою результатів філософського мислення, систематизації та популяризації філософії Г. Ляйбніца, на основі дуалістичної науки Р. Декарта і методів Б. Спінози» [1, с. 126]. Завдяки цьому, - зазначав І. Мірчук, - вченому вдалося систематизувати основи раціоналістичної філософії та виділити з неї два принципи раціональних наук: принцип несуперечності та раціональної підстави [1, с. 126]. У цілому погоджуючись з твердженнями польського філософа В. Татаркевича, український слов'янознавець до переваг філософської системи Х. Вольфа відносив систематичність та здатність оперувати схемами. Її недоліками, на думку мислителя, була догматичність та сухість викладу [2, с. 202].

Головну причину популярності вольф'янства в Європі та на слов'янському Сході протягом ХVIII- першої половини ХІХ століття І. Мірчук вбачав у тому, що праці німецького вченого досить точно виражали парадигму та висхідні настанови просвітницького мислення. Його філософська доктрина, відображена у працях «Разумные мысли о силах человеческого разума...» (1710 рік) та «Раціональна філософія...» (1728 рік), стала основою для перших підручників з логіки та філософії в Російській імперії другої половини ХVIII століття [1, с. 129].

Дослідження біографії Х. Вольфа дозволили українському слов'янознавцю зробити висновок про те, що хоча сам філософ ніколи не відвідував Російську імперію, незважаючи на численні запрошення Петра І, це ніяким чином, не заважало йому займатися підготовкою вчених для Петербурзької Академії Наук у Німеччині. Саме його учні та послідовники: Х. Мартіні, Х. Маєр, Г. Більфінгер, П. Коль, Д. Бернуллі, Ф. Баумейстер та інші всіляко сприяли впровадженню філософської системи Х. Вольфа у навчальний процес вищих навчальних закладів України та Росії, як альтернативи аристотелівсько-схоластичним методам викладання філософії [1, с. 127-128].

У своїй праці І. Мірчук виокремлював два основні центри через які відбувалося поширення вольф'янської системи на українських землях: київський та львівський. У київському осередку, репрезентантом якого стала Києво-Могилянська Академія, вольф'янська система поширювалася без жодних урядових вказівок зверху [1, с. 130]. Тут, за словами українського мислителя, починаючи вже з другої половини ХVIII століття, досі живіли схоластичні філософські трактати цілком органічно і без будь-якої внутрішньої потреби поступово замінювалися підручниками одного із відомих учнів Х. Вольфа Ф. Баумейстера. Причину цього І. Мірчук вбачав у прогресивній

на той час діяльності митрополита П. Могили, який прагнув будувати навчальний процес в Київській вищій школі на основі синтезу надбань двох світів - західного та східного [1, с. 131].

Наступником П. Могили, що виступав за удосконалення схоластичних єзуїтсько-польських методів викладання філософії слов'янознавець називав відомого церковного діяча Ф. Прокоповича. Останній радив своїм колегам не триматися традиційних методів викладання, а самостійно займатися науковою працею [1, с. 133]. Крім нього серед прибічників просвітницьких ідей в Києво-Могилянській академії І. Мірчук виокремлював і постать Ю. Конинського. Останній рішуче підтримував думку про те, що аристотелівські праці слід замінити підручниками Ф.Баумейстера. Учений зазначав, що «... вивчення Баумейстера принесе тільки користь молоді, адже його логіка вільна від нісенітниць та схоластики...» [1, с. 134]. Його думку підтримували і інші професори навчального закладу: М. Козачинський, С. Миславський, Д. Нащинський.

Дослідивши їх записи І. Мірчук, пояснює, чому більшості викладачам була до вподоби ідея про вдосконалення процесу навчання. Структурована філософська система Х. Вольфа в інтерпретації Ф. Баумейстера давала останнім змогу не втрачати час на зіставлення окремих частин філософських курсів із різних аристотелівських трактатів, адже в ній кожне речення та термін вже мали свої пояснення. Крім того підручник Ф. Баумейстера взагалі не торкався ані католицької, ані протестантської чи православної теології, що на думку І. Мірчука, було однією із найважливіших причин його поширення [1, с. 135].

У Львові, за твердженням українського філософа, вплив вольфіанства став помітним після першого поділу Польщі, коли Східна Галичини потрапила під владу Австрії та вплив католицьких університетів. Тут вольфіанська доктрина знайшла своє підґрунтя на базі новоутвореного при Львівському університеті СоЩецит КиЩзепит, завданням якого була підготовка кандидатів на теологічний факультет. Першим професором філософії у ньому став виходець із Прикарпаття П. Лодій. Саме він, з точки зору І.Мірчука, вперше на Західній Україні у своїх лекціях спирався на підручник Х.Баумейстера. Для того, щоб полегшити студентам вивчення філософії П.Лодій навіть переклав згаданий підручник на українську мову [1,с. 136].

Після його від'їзду із Львова викладання філософії в університеті перебрав на себе І. Лаврівський, який у викладанні також спирався на вольфіанську філософську систему. Як свідчать розвідки І. Мірчука, крім викладачів Collegium Ruthenum, ідеї Х. Вольфа на західноукраїнських землях поширювали і духовні семінарії, де викладання логіки, етики та метафізики, велося виключно на основі вольфіанської доктрини [1, с. 137].

Таким чином, у своєму дослідженні присвяченому особливостям поширення вольфіанства на українських землях, І.Мірчуку вдалося довести, що філософська система Х. Вольфа сприяла зміні застарілих аристотелівсько-схоластичних методів викладання філософії на систематизований та зрозумілий для українських викладачів та студентів навчальний матеріал поданий у підручнику Х. Баумейстера. Крім того, на думку мислителя, вольфіанська система дала змогу українським викладачам не лише систематизувати філософські курси, а й логічно впорядкувати за допомогою «математичного методу» й інші відомі у XVIII столітті наукові дисципліни. За словами дослідника, філософська система Х. Вольфа викладена у підручнику Х. Баумейстера сприяла утвердженню в українських філософських студіях такої картини світу, яка б була відносно доступною і зрозумілою для широкого загалу, і в той же час максимально позбавленою протиріч. Власне в цьому і полягало завдання, яке ставив перед собою Х. Вольф - на основі наукових досягнень і сил людського розуму створити неуперечливу та пояснювану для всіх філософську картину світу.

Список літератури:

1. Мірчук І. Християн Вольф та його школа на Україні / І.Мірчук // Філософська і соціальна думка. - 1993. - № 4. - С. 106-120.
2. Татаркевич В. Історія філософії. Т.2. Філософія Нового часу до 1830 / В.Татаркевич; пер. з пол. Я.Сеноцький, О.Гірний. - Львів: Свічадо, 1999. - 352 с. - С.200-202.